

Kvartals- rapport

4. kvartal 2024

Tema:
Høye strømpriser skaper usikkerhet

Innhold

1 Innledning	3
2 Konjunktorene	4
3 Kostnadsbildet	6
4 Det internasjonale bildet	10

1. Innledning

Foto: Hans Fredrik Asbjørnsen

Fjerde kvartal 2024 markerte avslutningen på et krevende år for mange bedrifter i mat- og drikkenæringen, der ikke minst bedriftene har stått overfor et høyt kostnadsnivå på mange sentrale innsatsfaktorer og høye konkurransevidende strømpriser. I tillegg har bedriftene i næringen blitt berørt av krevende saker, som debattene om prosessert mat og regjeringens forslag om et markedsføringsforbud som vil svekke de norske bedriftene i konkurransen med utenlandske aktører.

Usikkerheten som har preget hele verden på terskelen til 2025 påvirker selvfølgelig også norske mat- og drikkeprodusenter. Valget av Donald Trump til amerikansk president i en verden som allerede var preget av økt geopolitisk spenning har ført til økt usikkerhet, ikke minst fordi den nye amerikanske administrasjonen har varslet tiltak som vil føre til handelskrig med USA's nærmeste naboland, med Kina og med EU. Selv om mye av det som skjer på den storpolitiske arenaen kan virke fjernt for norske mat- og drikkeprodusenter, vil også norske bedrifter bli påvirket av det som skjer hvis våre nærmeste allierte og handelspartnere barker sammen med toll- og handelshindringer som virkemiddel.

I fjorårets siste kvartal rapporterer medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke om en noe svekket **markedsituasjon** sammenlignet med tredje kvartal 2024. Det er likevel positivt at det nå er et lite flertall av bedrifter som opplever situasjonen som god sammenlignet med de som opplever den som dårlig. Gjennom året har markedsituasjonen

bedret seg for bedriftene dersom man ser dette opp mot det historiske bunnpunktet for omtrent to år siden.

Til tross for at markedsituasjonen har bedret seg gjennom året, er det fortsatt slik at et flertall av bedriftene ser for seg en forverret situasjon de neste seks månedene. **Markedsutsiktene** har bedret seg gjennom året, men falt forholdsvis mye fra tredje til fjerde kvartal. Ser man dette i lys av de mange utfordringene bedriftene står overfor, er det ingen garanti for at markedsituasjonen vil fortsette å bedre seg gjennom 2025.

Fjerde kvartal har som resten av året også vært preget av mye debatt rundt høye strømpriser og behovet for mer kraftproduksjon og større nettkapasitet. Bedriftene i næringslivet har over lengre tid slitt med høye strømpriser, noe som får direkte innvirkning på kostnadsnivået til bedriftene. Dette får videre betydning for marginene og påvirker driftsresultatet til mange av bedriftene i mat- og drikkenæringen. Tall fra NHO viser at mange av medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke frykter enda høyere strømpriser de neste tre årene, og rapporterer at dette vil føre til høyere driftskostnader og potensielt utsettelse av planlagte prosjekter.

Petter Haas Brubakk,
Administrerende direktør i NHO Mat og Drikke

DIGITAL VERSJON

[Her kan du lese den digitale versjonen av Kvartalsrapporten](#)

2. Konjunktorene

Mange av bedriftene i næringsmiddelindustrien har gjennom 2024 opplevd en krevende økonomisk situasjon. Høyt rentenivå og høye råvarekostnader i kombinasjon med usikkerhet knyttet til de økonomiske rammevilkårene, har bydd på utfordringer for mange. Dette gjenspeiles også i årets siste kvartal ved bedriftenes rapportering av opplevd markedsituasjon. Etter en periode med bedring i markedsituasjonen, vel og merke fra et historisk sett veldig lavt nivå, viser resultatene i fjerde kvartal at bedriftene opplever situasjonen som noe dårligere enn foregående kvartal (figur 1). Det er likevel gledelig å se at en del av bedriftene opplever de økonomiske tidene ved avslutningen av fjoråret noe bedre enn da de var på det verste for rundt to år siden.

Som figur 1 viser, har pilen det siste året pekt oppover for flere av bedriftene i næringsmiddelindustrien. Nettotallet, som viser differansen mellom de som har svart "god" og "dårlig" på opplevelse av nåværende markedsituasjon, lå i fjerde kvartal på 12 prosent. Dette er ned fra 15 prosent i tredje kvartal. Til tross for en liten nedgang er det fortsatt flere av bedriftene som opplever situasjonen som god enn de som opplever den som dårlig. Størsteparten av bedriftene rapporterer derimot situasjonen som hverken god eller dårlig, men som tilfredsstillende.

Sammenligner man medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke med NHO totalt sett (inkluderer medlemmer fra andre næringer), viser resultatene at bedriftene i NHO Mat og Drikke opplever situasjonen som noe bedre enn resten. Det er her viktig å understreke at det er stor strekk i laget innad i NHO. Mens f.eks. byggenæringen opplever svært utfordrende tider er opplevelsen vesentlig bedre i blant annet fiskerisektoren, offshorenæringen og finansnæringen.

Grafen i figur 1 viser at bedriftene er mer negative til dagens situasjon enn både tiden før og under pandemien. Under pandemien gikk det svært bra hos mange av bedriftene som følge av økt etterspørsel og dermed høyere omsetning. Ettersom nordmenn ikke kunne reise på ferie og restauranter stengte ned, ble det et økt behov for mat og drikkeprodukter til konsum i husholdningene. De siste årene har imidlertid vært preget av geopolitisk uro, svært høy kostnadsvekst og usikre rammevilkår, dette forklarer mye av fallet etter pandemien.

Litt det samme bildet tegnes når man ser på bedriftenes syn på fremtiden. Fremtidsutsiktene har bedret seg mye fra det historiske bunnivået for omtrent to år siden, da nesten halvparten av bedriftene (netto) ventet en forverret markedsituasjon. I fjerde kvartal 2024 viste tallene for markedsutsiktene minus åtte prosent, ned fra minus én prosent i tredje kvartal. Det er altså her en overvekt av bedrifter som er "pessimister" når det kommer til troen på framtidig markedsituasjon. Flere bedrifter venter en forverret situasjon sammenlignet med de som venter bedring, dette viser at en god del bedrifter fortsatt er skeptiske til utviklingen. Nivået er identisk med NHO totalt i fjerde kvartal, dette viser at også andre næringer står ovenfor utfordringer i tiden som kommer.

Usikkerheten bedriftene opplever er mest sannsynlig sammensatt og vil nok variere litt fra bedrift til bedrift, men mye er knyttet til usikre økonomiske rammevilkår, og ikke minst dyrtiden som har satt sitt preg på bedriftenes økonomi de siste årene. Høyt rentenivå, økte innkjøpspriser på råvarer og maskiner, og høye lønnsoppgjør har bidratt til en krevende situasjon for bedriftene i næringsmiddelindustrien.

Begrepsforklaringer

Inflasjon måles gjerne ved hjelp av **konsumprisindeksen (KPI)**, som beskriver utviklingen i konsumpriser for varer og tjenester etterspurt av private husholdninger bosatt i Norge.

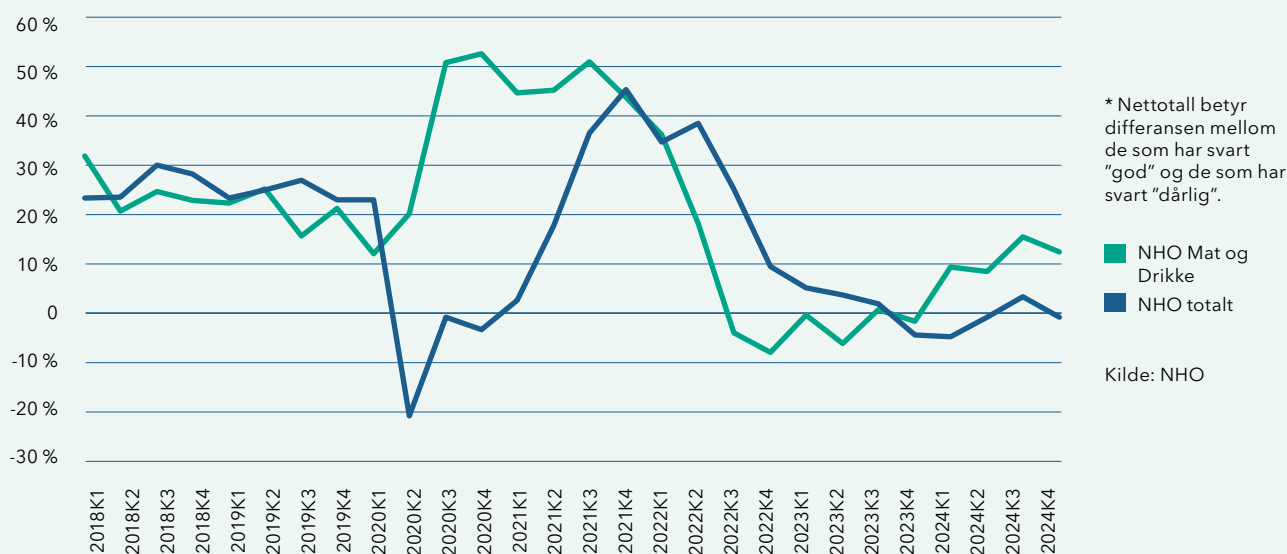
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) kan brukes som et mål på underliggende utvikling i konsumprisene, eller underliggende inflasjon, og er også kjent som kjerneinflasjon.

Kilde: SSB

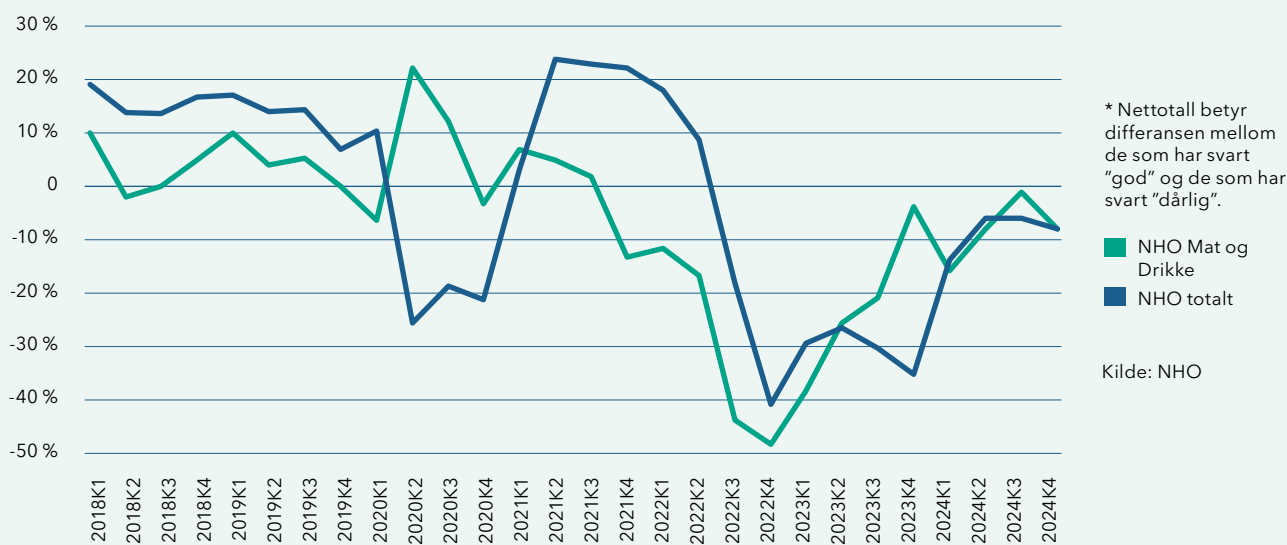
Prisveksten har sakte, men sikkert avtatt gjennom 2024 og tolv månedersveksten i konsumprisveksten (KPI) lå i desember 2024 på 2,2 prosent, mens tilsvarende tall for kjerneinflasjonen endte på 2,7 prosent. Det høye rentenivået har bidratt til å dempe prisveksten betraktelig siden den var på topp, dette gjelder også prisveksten på mat- og alkoholfrie drikkevarer (figur 3). Her viser tallene

fra desember 2024 at tolv månedersveksten kom inn på 4,0 prosent. Prisveksten på mat- og alkoholfrie drikkevarer er dermed fortsatt høyere enn inflasjonsmålet til Norges Bank, som ligger på 2,0 prosent for KPI. Etter hvert som prisveksten har avtatt har markedet fått større tro på at det første rentekuttet kan komme i mars 2025.

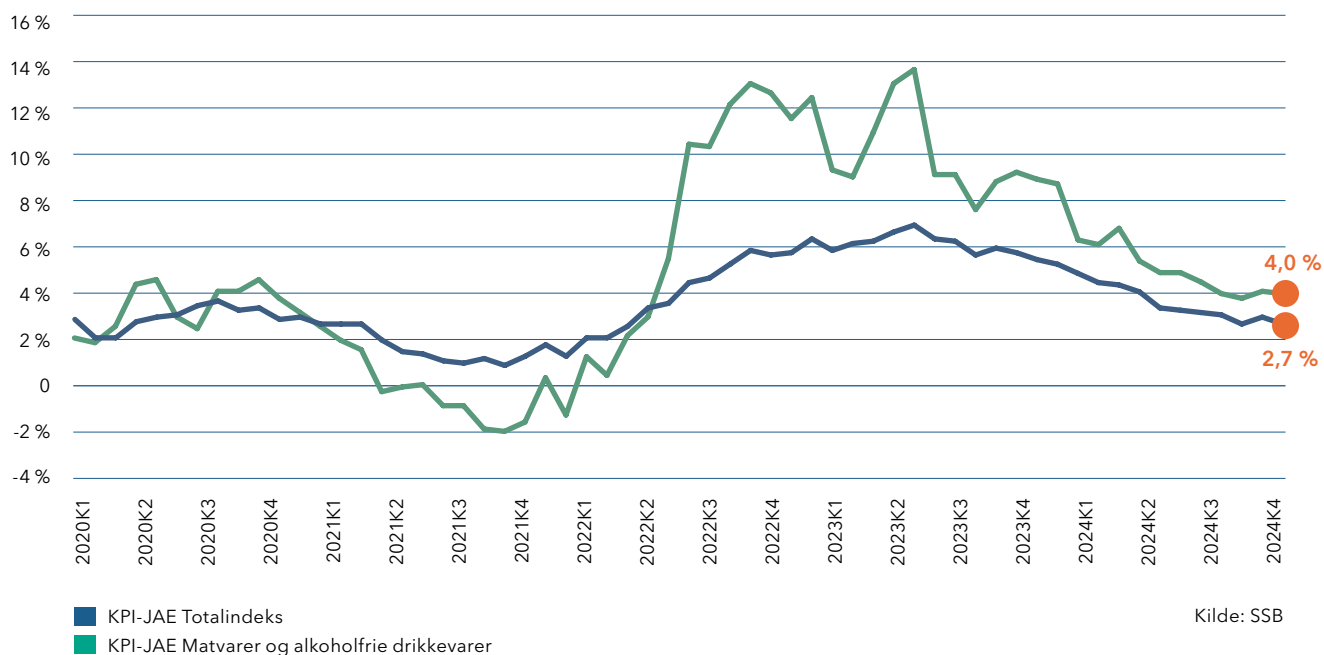
Figur 1: Markedssituasjon medlemsbedrifter NHO og NHO Mat og Drikke, nettotall*

Figur 2: Markedsutsikter medlemsbedrifter NHO og NHO Mat og Drikke, nettotall*

Figur 3: Konsumprisindeks justert for avgifter og energi, 12-måneders endring

3. Kostnadsbildet

Som omtalt i tidligere kvartalsrapporter har kostnadene for de aller fleste bedriftene i mat- og drikkenæringen økt mye de siste årene. Ulike innsatsfaktorer som råvarer, transport og arbeidskraft har blitt dyrere for bedriftene, noe som har ført til økte produksjonskostnader og et større press på marginene. I tillegg er det stor konkurranse innad i næringsmiddelindustrien. Dette fører til at mange mat- og drikkeprodusenter kjemper en tøff kamp om å få solgt sine produkter til blant annet de tre store dagligvarekjedene i håp om å få innpass i butikkyllene.

I tillegg til kostnadsøkningene nevnt ovenfor har den generelle prisveksten vært høy og bidratt til et økt kostnadsnivå for både produsenter og private husholdninger. Heldigvis ser det nå ut som om prisveksten er under kontroll og på vei mot et lavere nivå ([ref kapittel om konjunkturer](#)). Dette vil kunne bidra til å redusere kostnadene noe for bedriftene og ikke minst for husholdningene som kjøper produktene.

Rentenivået har derimot ikke blitt redusert enda og nå som fjerde kvartal 2024 er avsluttet viser fasiten at styringsrenten fra Norges Bank ble liggende på 4,5 prosent

gjennom hele 2024 (figur 4). Mye tyder på at det første rentekuttet kommer i slutten av første kvartal 2025, nærmere bestemt i mars måned. Norges Banks oppdaterte rentebane viser hvordan de forventer at styringsrenten vil utvikle seg de kommende årene, gitt dagens markedsinformasjon. Dersom dette skulle inntreffe vil renten bevege seg litt under tre prosent mot slutten av 2027.

Et annet tema som har vært mye diskutert de siste årene, og som har påvirket bedriftenes kostnadsnivå mye, er strømprisen. Økte energikostnader har truffet de fleste bedrifter i Norge, også produsentene av mat- og drikkevarer. Etter krigsutbruddet i Ukraina ble gasstilførselen til Europa vesentlig redusert og strømprisen mangedoblet seg kort tid etter krigen var et faktum. Siden den tid har strømprisen nådd historiske toppe som norske bedrifter og husholdninger aldri har opplevd før. Ser man nærmere på prisutviklingen i Sør-Norge (prisområde NO2), som har vært et av de områdene med høyest priser, kommer det tydelig fram hvor mye strømprisen har økt i tiden etter 2020 (figur 5).

I perioden 2013 til 2020 var den gjennomsnittlige spotprisen på strøm i Sør-Norge 33 øre/kWh inklusiv mva. I 2021 tredoblet strømprisen seg til 95 øre/kWh, før den i 2022 nådde en historisk topp på 265 øre/kWh. Dette er åtte ganger så høy pris som det som var "standarden" i perioden 2013-2020. Etter dette har prisnivået avtatt en del, men prisene har fortsatt vært vesentlig høyere enn tidligere. I 2023 og 2024 endte gjennomsnittsprisen på henholdsvis 113 og 73 øre/kWh. Faktum er at kostnaden knyttet til bruk av strøm har mangedoblet seg de seneste årene, og dette treffer bedriftene direkte i både produksjon og foredling av mat- og drikkevarer.

Et av de største problemene er den tidvis svært ulike strømprisen i de ulike prissonene for strøm i Norge. Dette gir en meget uheldig **konkurransesvridende effekt** som påvirker rammevilkårene til aktørene i næringslivet, deriblant også næringsmiddelindustrien. Disse bedriftene har i stor grad bearbeiding og salg i Norge, samtidig som de benytter norske og internasjonale råvarer og andre innsatsfaktorer. De store prisforskjellene mellom strømsonegjør at enkelte bedrifter har fått helt andre rammevilkår enn konkurrerende bedrifter i andre deler av landet. Forbrukerne forventer like matpriser i hele landet, enten man er bosatt i Tromsø eller Kristiansand. Når strømprisen og dermed kostnadene til produsentene er så ulike, gir dette store utfordringer for bedriftene som i utgangspunktet konkurrerer i det samme prissensitive markedet.

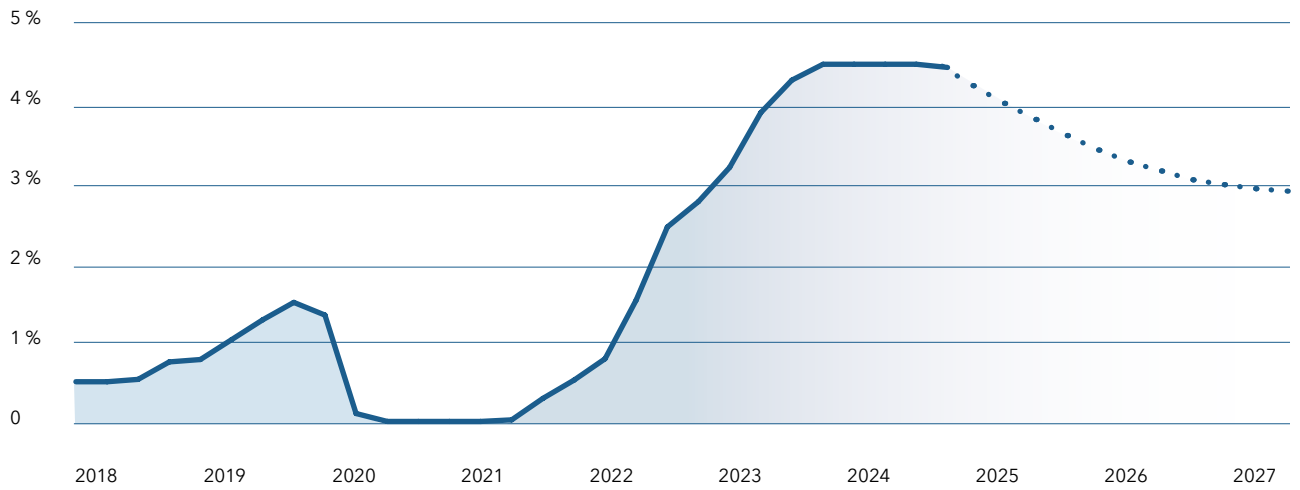
I NHOs medlemsundersøkelse i oktober 2024 ble medlemsbedriftene spurt om kraft- og energisituasjonen. Blant bedriftene i NHO Mat og Drikke som har svart på undersøkelsen viser resultatene at hele 55 prosent venter økte strømpriser de neste tre årene (figur 6). Skulle dette vise seg å bli utfallet vil mange bedrifter kunne bli møtt med enda høyere kostnader knyttet til energi. Det faktum at mange bedrifter fortsatt frykter høyere priser, til tross for det høye prisnivået vi allerede har, viser noe av usikkerheten bedriftene rammes av. Dette er også med på å kunne forklare noe av årsaken til at mange bedrifter er skeptiske til framtidsutsiktene som ble kommentert i forrige del (figur 2).

Bedriftene har svart på følgende spørsmål i samme undersøkelse: *Hvilke konsekvenser ville økte elektrisitetspriser få for din bedrift de neste tre årene?* Svarene i figur 7 nedenfor viser at hele 70 prosent av respondentene mener dette ville økt driftskostnadene til deres bedrift. 18 prosent oppgir at dette ville ført til utsettelse av prosjekter, mens 11 prosent svarer at dette kan føre til nedbemanning eller ansettelsesstopp. Alle disse konsekvensene er negative for bedriftene og ville kommet på toppen av en allerede krevende situasjon.

I lys av de siste års høye strømpriser og fokuset på energisituasjonen, utarbeidet NHO i samarbeid med LO og regjeringen [Kraftløftet](#). Rapporten ble utgitt i oktober/november 2023 og skulle bidra med kunnskap og innsikt, samt fremme forslag til tiltak som gir raskere tilgang på fornybar kraft. I medlemsundersøkelsen fra oktober 2024 ble bedriftene spurt om deres syn på behovet for økt kraftproduksjon og økt nettkapasitet. Resultatene viser at en forholdsvis stor andel av respondentene, rundt 40 prosent, er helt enig i at både elektrisitetsproduksjonen og nettkapasiteten må økes (figur 8). Kun en liten andel på omtrent fem prosent er helt uenig i at dette er viktig.

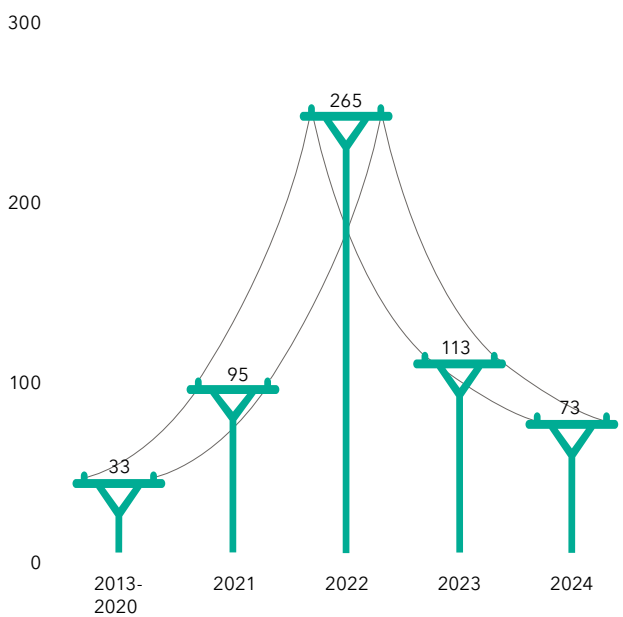
I skrivende stund har regjeringen lansert "Norgespris" på strøm. Her foreslås det en fast pris på 40 øre/kWh, eksklusiv mva. Ordningen skal gjelde for husholdninger og fritidsboliger, og tar sikte på å tre i kraft fra 1. oktober 2025. I tillegg foreslår regjeringen flere andre grep for å sikre forbrukerne lavere strømregninger. Blant tiltakene er kutt i moms på nettleie fra 25 prosent til 15 prosent, og ingen nye utenlandskabler. Detaljene rundt hvordan "Norgespris" skal utformes i detalj og hvem som skal tilby disse avtalene gjenstår fortsatt. De fleste tiltakene treffer husholdningene og ikke næringslivet, noe som betyr at det høye prisnivået fortsatt vil være utfordrende for bedriftene i mat- og drikkenæringen. Hvordan disse nye tiltakene vil slå ut i markedet er enda noe usikkert, men dette vil vi omtale i kommende rapporter.

Figur 4: Styringsrente med rentebane.

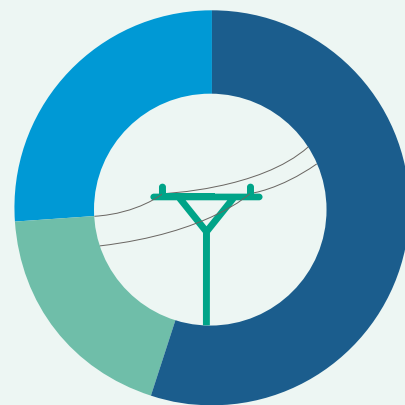
Kilde: Norges Bank

Figur 5: Gjennomsnittlig strømpris for Sør-Norge (NO2). Øre/kWh inklusiv mva.

Kilde: Fjordkraft

Figur 6: Forventninger til strømpris neste tre år

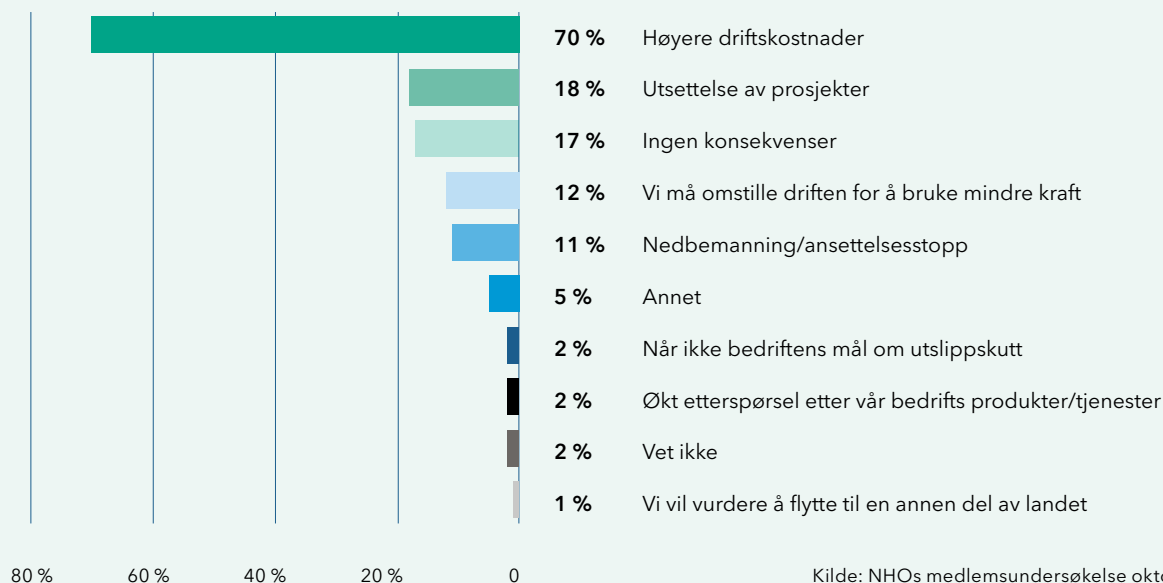

Venter din bedrift at det vil bli økte elektrisetspriser de neste tre årene?

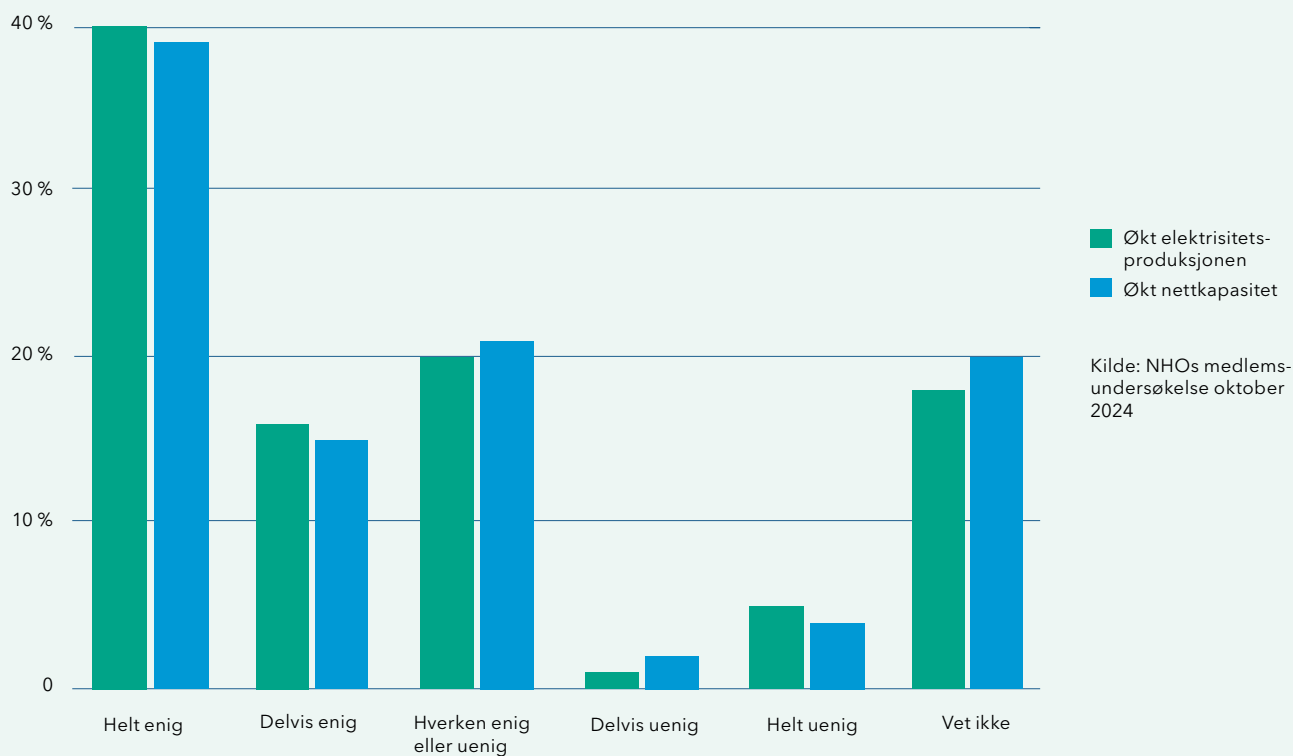
- 55 % Ja
- 19 % Nei
- 26 % Vet ikke/ikke aktuelt

Kilde: NHOs medlemsundersøkelse oktober 2024

Figur 7: Hvilke konsekvenser ville økte elektrisitetspriser få for din bedrift de neste tre årene?

Figur 8: Bedriftenes syn på behov for økt kraftproduksjon og nettkapasitet

4. Det internasjonale bildet

Ser man ut over Norges grenser er det spesielt én stor hendelse som fant sted i fjerde kvartal, presidentvalget i USA. Den 5. november 2024 ble Donald Trump valgt til president for andre gang, og blir med dette den andre amerikanske presidenten i historien til å vinne valget etter å ha tapt et tidligere valg. Konsekvensene av en ny presidentperiode med Donald Trump er fortsatt usikre, men mye tyder på mindre forutsigbarhet knyttet til både utenriks- og sikkerhetspolitikk, samt handelspolitiske spørsmål. En nærmere omtale av mulige konsekvenser av den nye politiske administrasjonen i USA vil bli omtalt i neste kvartalsrapport.

Foruten det amerikanske presidentvalget har den amerikanske sentralbanken Federal Reserve (Fed) gjennomført et tredje rentekutt for året i desember 2024. Rentekuttet var på 25 basispunkter og styringsrenten ligger nå i intervallet 4,25 til 4,5 prosent. Også i Sverige har renten blir redusert ytterligere i desember, et kutt på 0,25 prosentpoeng gjør at Sverige ved utgangen av 2024 har en styringsrente på 2,5 prosent. I Norge venter man fortsatt på det første rentekuttet og rentedifferansen til Sverige er dermed på 2,5 prosent i fjerde kvartal.

Et annet moment som treffer kostnadsbildet til bedriftene, er den svake norske kronekursen. Svak norsk krone har fått stor oppmerksomhet i media det siste året, og er også omtalt i mange av NHO Mat og Drikkes tidligere kvartalsrapporter. Kronekursen svekket seg ytterligere i fjerde kvartal dersom man ser på den importveide kursindeksen, 144 (figur 9). Denne måler kronen mot 44 av Norges viktigste handelspartnere. En svekket kronekurs er nesten utelukkende negativt for bedriftene i mat- og drikkenæringen ettersom dette øker kostnaden på importerte varer og bidrar til å gjøre produksjonen dyrere for bedriftene.

Grensehandel har vært et gjentakende tema i tidligere kvartalsrapporter. Tall fra SSB viser med all tydelighet at grensehandelen fortsatte å øke i 2024. I fjerde kvartal ble det grensehandlet for nesten 3 milliarder kroner, dette er 460 millioner kroner mer enn tilsvarende kvartal i 2023. Nordmenn reiste i fjorårets siste kvartal på over 1,2 millioner dagsturer til utlandet for å grensehandle (figur 10).

I fjerde kvartal ble det grensehandlet mat- og dagligvarer for 1,4 milliarder kroner, dette utgjorde hele 47,5 prosent av varekurven. En annen populær varegruppe er alkohol, som i fjerde kvartal var på litt over 300 millioner kroner, og dermed ti prosent av handlekurven. Det ble også handlet snus og sigaretter/tobakk for henholdsvis 158 millioner kroner og 160 millioner kroner. Dette tilsvarer nesten 11 prosent av varekurven.

Totalen for 2024 viser dermed at grensehandelen utgjorde 11 milliarder kroner. Dette er en økning fra 2023 på omtrent 1,7 milliarder kroner, tilsvarende 18 prosent. De nyeste tallene fra SSB viser at nordmenn både handlet for mer og reiste på flere dagsturer til utlandet. I 2024 dro nordmenn på over 5,1 millioner dagsturer til utlandet for å grensehandle, dette er en økning på hele 424 000 dagsturer fra 2023. I gjennomsnitt brukte nordmenn 2 145 kroner på hver handletur, noe som er en økning på 165 kroner fra 2023.

I desember gjennomførte Ipsos en spørreundersøkelse på vegne av NHO Mat og Drikke med grensehandel som tema. Undersøkelsen viste at hele 45 prosent av Norges befolkning har planer om å grensehandle de neste seks månedene. Dette er en høy andel og viser at det er få tegn til at grensehandelen vil avta med det første.

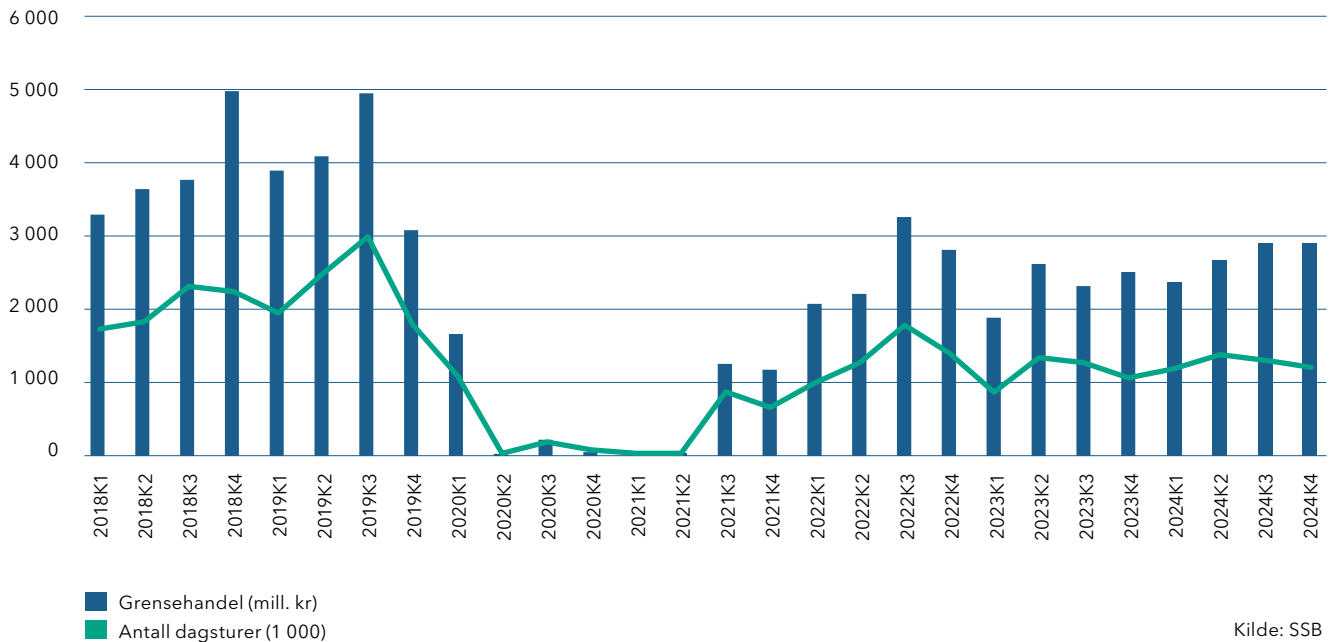
Figur 9: Importveid kursindeks (I44)*

*Importveid kursindeks (I44) måler den norske kronen mot 44 av Norges viktigste handelspartnere. En stigende kurve viser en svakere krone.

Kilde: Norges Bank

Figur 10: Grensehandel (mill. kr og antall dagsturer) per kvartal. Handlebeløp i mill. kr.*

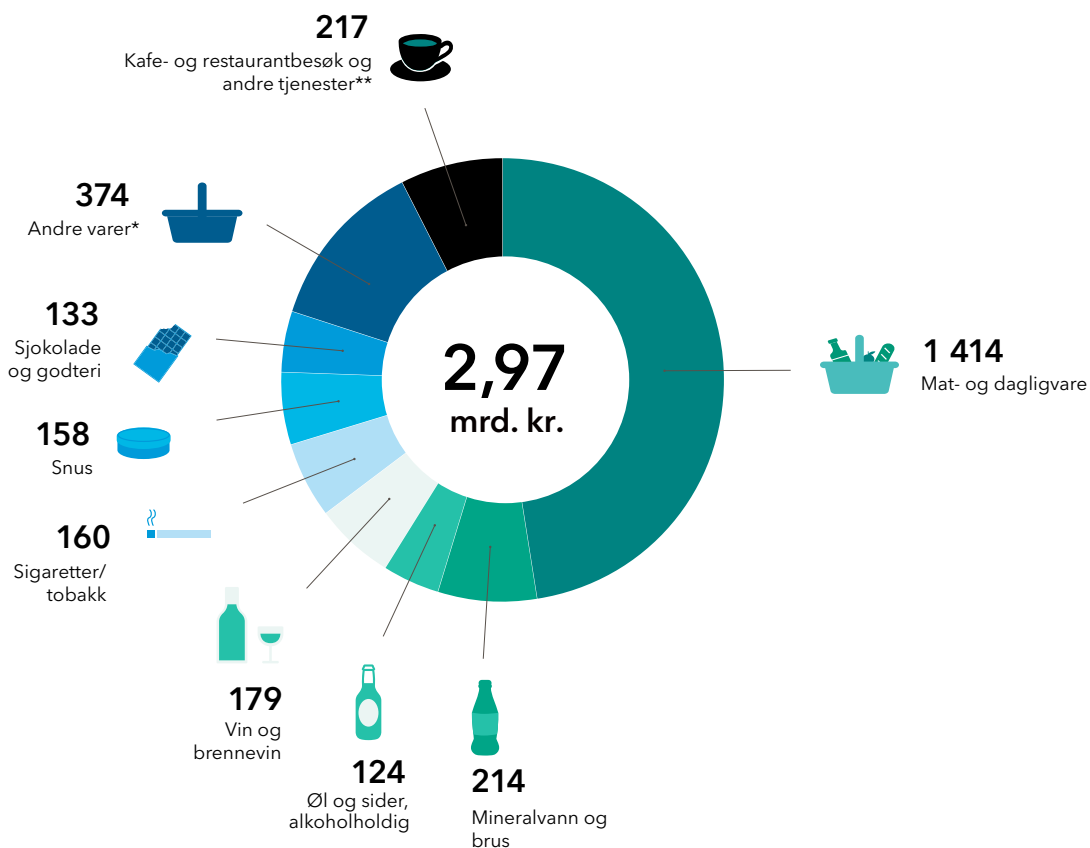

■ Grensehandel (mill. kr)
■ Antall dagsturer (1 000)

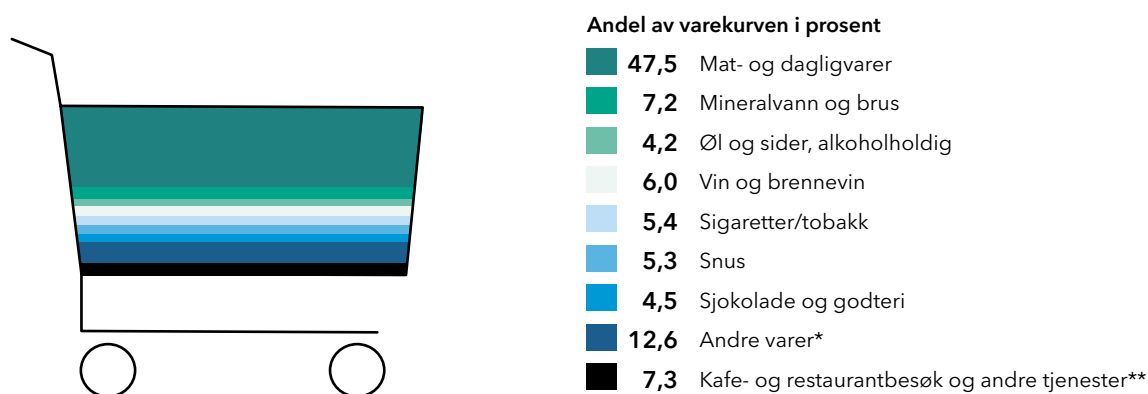
Kilde: SSB

*Merk: Fra og med 2023 er SSBs metode for innhenting av statistikk endret. Den nye metoden skal gi mer detaljert statistikk.

Figur 11a: Grensehandel fordelt på varekategorier, 4. kvartal 2024. Handlebeløp i mill. kr.

Figur 11b: Grensehandel fordelt på varekategorier, 4. kvartal 2024

* Andre varer omfatter klær og sko, kosmetikk, hygiene- og apotekvarer, drivstoff og ikke spesifiserte varer.

** Kafe- og restaurantbesøk og andre tjenester: Med andre tjenester menes ulike servicetilbud som for eksempel en frisørtime, en tannlegetime, reparasjon eller service på bil.

Kilde: SSB

